Költség és börtön

A fogva tartás magánosításának jelenlegi helyzete az Egyesült Államokban

A magánjellegű nyereségorientált fogva tartás helyzete az USA-ban ellentmondásos képet mutat. Annak ellenére, hogy a fogvatartotti munkáltatás ebben az országban hosszú múltra tekinthet vissza, és dacára annak, hogy hivatalosan 1925-ben megszüntették, a szövetségi kormányzat 1984-ben szerződést kötött egy houstoni (Texas) magánvállalattal a bevándorlók számára kialakított internálótábori üzem működtetésére. Az elmúlt évben 102 üzem volt az USA-ban, ahol fogvatartottakat foglalkoztattak. A szövetségi kormányzat képviselőjének nyilatkozata szerint a szövetségi és a tagállami költségvetéshez képest ezen intézetek 9–15%-os költségmegtakarítást értek el. Más képet mutatnak azonban azok a vélemények, amelyek a szövetségi kormányzatétól eltérő álláspontot hangoztatnak a nyereségorientált fogva tartásról. Eszerint a jelek kifejezetten a management korrupciójára, a fogvatartottak bántalmazására és elhanyagolására, valamint a szövetségi jog és az erkölcsi alapelvek megsértésére utalnak. Ez a cikk, amely a magánfogvatartás USA-beli fejlődéséről szól, olyan elemekre kíván rámutatni, amelyek már a 21. századot is befolyásolják.

Ígéretek

A magánfogvatartás bevezetése az USA-ban a fogvatartottak száma és hányada emelkedésének, továbbá a büntetés-végrehajtás és a megváltozott politikai szemlélet oldaláról tűnt ígéretesnek. A felnőtt fogvatartottak aránya 1985-től 1995-ig megduplázódott és 795 000-ről 1 600 000-re emelkedett. Ugyanebben az időszakban a fogvatartottak aránya, 100 000 lakosra vetítve 313-ról 600-ra nőtt.

Ezzel az USA világviszonylatban a legmagasabb fogvatartotti arányszámmal rendelkezik. Így van ez akkor is, ha a számokat Kínáéval hasonlítjuk össze. Ott – becsült adatok szerint – a fogvatartottak száma kb. egymillió lehet. Ha tehát Kína lakosságát, 1,2 milliárdra becsüljük, a fogvatartotti arány 83 fő lenne.

A fogvatartottak számának ilyen drámai növekedése állandó viták tárgya. A jelenségek azonban csak részben hozhatók összefüggésbe a fogvatartottak számának erőteljes növekedésével. Ez a növekedés a

70-es évek közepére kialakította a politikusokban azt a meggyőződést, hogy a bűnelkövetőket száműzni kell az utcákról, és a növekedés kiváló alkalmat kínált az erőteljes kezdeményezésekre. Ehhez hozzátartozott az is, hogy a droggal és a lőfegyverrel kapcsolatban elkövetett bűncselekményeket szinte kötelezően végrehajtandó szabadságvesztéssel sújtották. Ebből viszont megint az következett, hogy a fogvatartottak számának emelkedése a közeljövőben várhatóan nem csökken.

Más hozzászólások – a túlzsúfoltság csökkentésére – a kiszabott büntetések rövidebb tartamától vártak megoldást. Ez oda vezetett, hogy nőtt a feltételesre és a próbára bocsátottak száma. Ma az új fogvatartottak mintegy 20%-ánál ezek a jogintézmények kudarcot vallanak. Egy másik hozzászólás a túlzsúfoltság utóbbi 10 évben bekövetkezett okának a büntetéskiszabás szigorodását, és ezzel az elkövetett bűncselekmény miatt kiszabott szabadságvesztések tartamának növekedését hozta összefüggésbe, különösen igaz ez a droggal kapcsolatban, továbbá a lőfegyverrel elkövetett bűncselekmények, valamint a rablás eseteinél.

Nem meglepő ezért, hogy a szövetségi fogvatartottak száma mintegy 25%-kal emelkedett, a szövetségi államokban fogva tartottak száma pedig 8% közeli. Ennek következtében az előzetes letartóztatásban lévőket fogva tartó intézetek sokszorosan túlterheltek, egy ágyra több fogvatartott is jutott. A költségek, amelyek az adófizetőket terhelik, a zárt intézetekben fogva tartottak vonatkozásában évente 40 milliárd dollárt tettek ki, ami 1985-ben még csak 7 milliárd dollár, 1965-ben pedig alig több mint 1 milliárd dollár volt. 1965 és 1987 között a büntetés-végrehajtás költségei ezer százalékkal emelkedtek.

Több mint egy évtizeden át a magánfogvatartás azért volt csábító, mert a büntetés-végrehajtás költségei (nem kellett új börtönöket építeni, a személyi és a technikai költségek miatt csökkenthetőnek látszottak. 1997 április közepén ismét feléledni látszottak ezek a remények, mivel az USCC (az Egyesült Államok Korrekciós Társasága) hat konkurens vállalat közül Georgia államban engedélyezte két, egyenként 500 férőhelyes munkahely létesítését, amelyet évente több mint 13,4 millió dollárért kell üzemeltetni. Ennek a szövetségi államnak az éves költségvetése 19,76 millió dollár volt. A társaság ígérete szerint a megtakarítás nap/dollárban 36,80 lenne, szemben Georgia állam végrehajtó hatóságainak jelenlegi 54,14 nap/dollár költségeivel.

A Wackenhut, amely a fogvatartotti üzemeltetés területén vezető vállalat az USA-ban, ígéretet tett Florida államnak a fenntartási költségek 25%-ra, az üzemeltetési költségek 10%-ra történő csökkentésére. A Wackenhut intézeti modellje szerint ez a vállalat 18 kicsiny, egymástól független fogvatartotti helyet létesítene. Kimutathatóan csökkenne a stressz és az erőszak, továbbá a bv. dolgozók száma. A területek 5 szektorra oszlanának, és egy központi ellenőrzőhelyről körkörösen felügyelhetők. Ez a megoldás blokkonként 250 fogvatartott két felügyelő által történő őrzését biztosítaná, amely egy rögzített és egy mozgó pontból állna. Ily módon a felügyelők számaránya egyharmada az állami börtönökben lévőknek. Így egy fogvatartotti nap költsége Southbay (Florida) börtönében 43,65 dollárt tesz ki, míg ugyanez a Wackenhut ígérete szerint 38,98 dollár lesz.

Kockázat

Hogy a megtakarítások ténylegesen elérhetők-e, nehezen eldönthető kérdés. Először sem a szövetségi kormány, sem valamelyik tagállam kormánya a magánbörtönök pozitív hatásai miatt nem csökkentette az adót. Még vizsgálatokkal támasztják alá egyértelműen, hogy a magánbörtö-

nök alkalmazása révén a végrehajtási költségek növekedése lelassul-e vagy megáll. Ténylegesen az látszik világosan, hogy a megtakarítás, ha egyáltalán elérhető, mindig csökkenő tendenciát mutat. A louisianai hivatali szervek szerint azok 8% körüli megtakarítást realizálnak, ami most 2%-ra esett vissza. Florida reményei szerint a végrehajtási költségek 10% körül lettek volna, de ezt 1997 áprilisában 7%-ra kellett volna leszorítani. Hasonló beszámolók és tudósítások jelentek meg arról, hogy a fogvatartotti „munkáltatást üzemeltető" társaságok gazdálkodása a nyereségnövekedésnek csak 2–4%-os bővülését eredményezi.

Ez a szabadkereskedelem hívei és a piackutatók körében aggodalomra ad okot. Tekintettel arra, hogy idővel a magán-fogvatartotti intézmények építési költségei növekednek, az üzemeltető társaságok rákényszerülhetnek arra, hogy a túlzsúfoltságra és a költségnövekedésre hivatkozva az adatokat meghamisítsák.

Ezen túl a get tough büntetés-kiszabási törvény nem csupán a börtönökben fogva tartottak iránti igényt, hanem a költségesebb, a drogfüggőket, a betegeket és a koruknál fogva elöregedett fogvatartottakat befogadó intézetek iránti igényt is megteremtette.

Egy 1996-os számvevőszéki tanulmány a magán-büntetésvégrehajtás előnyeit kétségessé tette. A számvevőszék az állami és magánfogvatartás teljesítményének minőségéről és az üzemeltetési költségekről szóló 5 tanulmány után az alábbi következtetésekre jutott:

– a beszámolók a költségmegtakarításról és a szolgáltatás minőségéről nem megbízhatók, mert az üzemköltségek csekély különbséget és vegyes eredményeket mutatnak;

– két tanulmány, amely az életminőségre vonatkozott, jelentéktelen vagy semmiféle különbséget nem talált az állami és a magánintézmények között;

– az öt vizsgálat információtartalma alapján nehéz általánosítani a különböző büntetés-végrehajtási intézetek működését, mert nagy eltérések mutathatók ki a szövetségi államok büntetés-végrehajtásra vonatkozó filozófiája, a gazdasági faktorok és a fogvatartottak között.

A másik aggasztó probléma a korrupció különböző nemeinek a magán-büntetés-végrehajtás terén való megjelenése. 1993 végén a Courier Journal, az egyik legolvasottabb újság az USA-ban, nyilvánosságra hozta, hogy az USCC egy Lousville-ben lévő nyitott intézet számára olyan projektet dolgoztatott ki, ami a szövetségi állam politikájával ellentétben állt. Szó volt többek között a fogvatartotti munka megengedhetetlen igénybevételéről a játéktermek felújításánál, a fogva tartó intézetek magánterületein történő favágásnál, magán Country Clubnál végzett munkánál, a templomoknál és a fogva tartásért felelős személyeknél.

Két évvel később az USCC elnöksége 15 hónapi szabadságvesztésre ítélt egy szövetségi fogva tartásban lévőt, miután nyilvánvalóvá vált, hogy Kentucky szövetségi állam egyik hivatalnoka 197 ezer dollárt sikkasztott. 1996-ban a felügyeleti tanács egykori alelnöke panaszt tett a társaság ellen, mert Arkansas szövetségi állam, amelynek bv. alkalmazottja volt, ebben az időszakban becsapta őt.

Érdek-összeütközések is történtek. Az összeütközéseket sem a fogvatartotti üzemeket működtető társaságok, sem a hivatalok nem korlátozták. *Prof. Charles W. Thomas,* a Florida Egyetemről (Gainsville) megvádolta az érintetteket, hogy az érdek-összeütközéseket eltussolták.

Egyik oldala a kérdésnek mindaz, amit a nyereségorientált fogvatartotti üzemeket működtető társaságok független szószólói hangoztatnak, a másik oldala viszont az a több mint 400 000 dolláros haszon, amelyet

a *The Private Prisons Projekt* társaság bezsebelt.

Ugyanakkor nyugtalanító beszámolók láttak napvilágot a fogvatartottak bántalmazásáról és sanyargatásáról. Egy 23 éves terhes asszony tisztázatlan komplikációk következtében a CCA társaság által működtetett üzemben meghalt. Egy vizsgálat feltárta, hogy az asszony mintegy 12 órán át haldoklott, mire az intézet vezetője intézkedett a kórházba szállításáról. Ugyanabban az évben a British Prison Officers Assosiation vezető tisztségviselője is megvizsgálta ezen intézményt, s amit látott, sokkolta őt. Más források szerint az intézmény igazgatója kijelentette, hogy az ordítozó és ellenszegülő fogvatartottak ragasztószalaggal gúzsba kötötték őt, egy fogvatartott kezelése alkalmával majdnem megfulladt. Az angol látogató ebben az intézetben a lehető legrosszabb körülményeket találta a fogvatartottak ellátása és körülményei terén.

Más esetben Dél-Karolinából jelentettek fogvatartottakkal szembeni bántalmazást. Ott a CCA egy fiatalkorúak fogva tartására szolgáló intézetet azért nem újított fel, mert a fogvatartottakat kezüknél és lábuknál fogva összebilincselték.

Az efféle magánosításból eredő problémák jelzik, hogy az intézménnyel szemben erős a bizalmatlanság, és viták kísérik ezen mozgalom etikai alapjait is.

Mike Nellis, a birminghami egyetem docense megkerülhetetlen kérdéseket vet fel. Azt kérdezi, a büntetésből és az emberi szenvedésből hasznot kellett-e húzni, idővel a nyereségorientált üzemek haszonmaximalizálása miatt valóban rosszabbodik-e a helyzet, a ma még fennen ragyogó program a jövőben visszasüllyed-e a hétköznapok szürkeségébe, s ha ez igaz, ki a felelős ezért, hogyan befolyásolja hosszú távon ezen üzemek működése a büntető jogpolitikát és a büntetések tartamát.

Mindezek a problémák az USA-ban a további privatizációs hullámnak egyelőre gátat vetnek.

Akadályok

A fogva tartás privatizációjának jelenlegi és jövőbeni fejlődését az USA-ban meg kell változtatni. A szabad piacosítás ígérete csak ígéret marad, mivel jelenleg az ebben a formában munkáltatott fogvatartottak aránya mintegy 2%, s ugyanennyi a magánüzemek vagy magánszemélyek által működtetett üzemek száma. Hogy a magánüzemeltetés olcsóbb, aligha vonható kétségbe. A másik oldalról azonban a privatizáció ideológiája a nyilvánosság és a politikusok számára még túlságosan népszerű. Utalnunk kell még az ősrégi problémákra, melyek abból fakadnak, hogy az embertelenség a fogva tartás folyamán a pénzügyi ígéretek miatt fokozódik. A kulcskérdés így a fogva tartás költsége lett, ennélfogva a nyilvánosság létrehozására irányuló fáradozások lényegében a nyereség körül forognak. Egy magán-fogvatartotti üzem vezetőjének szavaival: minden megtakarított fillér, ami számunkra nem kiadás, nyereséget jelent.

J. Robert Lilly

Magyarul közreadja: Végh Marianna